

ΝΑΙ, ΕΙΝΑΙ Η ΑΛΤΑΝΗ με το αινιγματικό και σπάνιο όνομά της που σε καλεί από μόνο του να το ψάξεις! Το έψαξα πολύ το λοιπόν και Αλτάνη σημαίνει ανθοστόλιστο παρτέρι, ανθοστόλιστο περβάζι, ανθοστόλιστη αυλή. Μπορεί να έχει σχέση και με τη λέξη κάρμεν που στην Ανδαλουσία δεν είναι μόνο όνομα αλλά σημαίνει και την ανθοστόλιστη είσοδο ενός σπιτιού, μιας αυλής, ενός patio, όπως το λένε εκεί. Κάπως έτσι θα ήθελα να βλέπω τη θεια-Αλτάνη, σαν ηρωίδα. Ολάνθιστη η ζωή της, με δύσκολες αλλά και ευτυχισμένες στιγμές στο χωριό της, στους δικούς της, στον αγώνα της καθημερινής μάχης της επιβίωσης σ' ένα σχεδόν απρόσιτο αλλά καθόλου ασήμαντο χωριό. Το Άλατρο.

Ενενήντα επτά χρονών σήμερα η γιαγιά Αλτάνη. Την επισκέφτηκα. Μου άνοιξε κι ήπιαμε καφέ στο σπίτι της. Τον έφτιαξε η ίδια. Με τα χωριάτικα ρούχα της, τα λευκαδίτικα δηλαδή, και μια μπερτα από πάνω, φτιαγμένη με το βελονάκι, «ίσα για το γιάτσο όταν ανοίγει η πόρτα», μου είπε, «δεν κρυώνω». Δεν την ήξερα την Αλτάνη. Και πώς να την ξέρω. Απ' τα ορεινά και δύσβατα χωριά, απ' τ' Άλατρο το ξακουστό αυτή, απ' τα πίσω χωριά του λόγου μου.

Ήταν 1969-70 που μπήκε μπροστά η Αλτάνη κι είπε ΟΧΙ, δεν θα το πάρουν το νερό χωρίς να μας ρωτήσουν. Έβλεπε ίσως μακριά, ότι οι πόλεμοι θα γίνονταν κάποτε και για το νερό. Εκεί στο Άλατρο είχε και έχει πολύ νερό, περισσεύει, χύνεται. Αλλά δεν ρώτησαν! Μα η χούντα δεν ρώταγε! Αποφάσιζε και διέτασσε. Ήρθαν πρωί με τζιπ και μηχανικούς, συνεργεία και εξοπλισμούς. Μπήκε μπροστά η Αλτάνη κι από κοντά όλοι μαζί οι χωριανοί κι οι χωριανές και τους έδωξαν. Μα ξανάρθαν. Να πάρουν το νερό χωρίς να δώσουν τίποτα στο χωριό. Και τι ζητούσανε δηλαδή, ένα δρόμο να πηγαίνουν στο χωριό τους από τα Χαραδιάτικα, να έρχεται κάνας γιατρός, να φτάνουν στα χωράφια και στα μαντριά τους, άντε και να στρώσουν τον δρόμο να μην τσακίζονται τα γαϊδουράκια στο ανεβοκατέβα από τα Χαραδιάτικα και το Βλυχό.

Για τους ανθρώπους, ούτε λόγος. Ξέρανε και σαλτάανε σαν τα κατσίκια μες τα στενοσόκακα, δεν χρειάζονταν δρόμο! Έτσι νόμιζαν. «Κάπως έτσι νομίζουν ακόμα, μ' κάζει», μου λέει!

Εσύ όμως, μέσα απ' αυτά, έγινες η Αλτάνη, που υψώθηκες σε σύμβολο αγωνιστικότητας για το χωριό σου. Το 'χες όμως, όπως λένε κι οι νεότεροι!

Θαρραλέα, κοινωνική, δουλεύτρα, αρχηγός, χωρίς να φοβάται τίποτα και κανένα... Στήριγμα για όλους. Μια σταλιά άνθρωπος που μοιάζει με θεά.

«Πιάσαμε που λες τα τσόγκρα και τους βλέπαμε. Σόμπολα και πέτρες τους πετάγαμε κι αυτοί πρότειναν τα όπλα». Βγήκε μπροστά, βούτηξε με τα δυνατά της χέρια το «μηχάνημα που μέτραγε τη δύναμη του νερού». «Έπιασα το μηχάνημα να το σπά-

σω κι έκανε 40.000 δραχμές, πού να τις βρω κιόλας», μου λέει. «Αμέσως μου πέρασαν χειροπέδες. Τις είχαν έτοιμες», μου είπες και φώναξες τις άλλες γυναίκες του χωριού: «Τι κάθεστε, μωρές που@@νες, και δεν τους παίρνητε του ξελάκου με τα κοντριά!» Κι όλες ακλουθήσανε. «Αιντε, ορέ, που θα μας πάρουν το νερό. Βγείτε όξου», φώναξες στους άντρες που ήτανε κρυμμένοι να μην τους πιάσουνε κι ορφανέψουνε τα σπίτια. Με γκασμάδες, δικράνια, κοσάδες, δρεπάνια, με παλούκια, ακόμα και με τα κα-προύλια απ' τα κτήματα, τους κάματε πίσω!!!

Μου είπε πολλά και διηγήθηκε άλλα τόσα η Αλτάνη για τη ζωή της που λίγο πολύ μοιάζει με κάθε Λευκαδίτισσας που γεννήθηκε στα πρώτα τριάντα χρόνια του περασμένου αιώνα. Τότε που οι άνθρωποι ήταν φτωχοί αλλά με αξιοπρέπεια και φιλότιμο. Μεγάλωσαν σε φτώχεια αλλά ποτέ δεν έσκυψαν το κεφάλι, δυναμικοί κι ατάραχοι. Ήταν πάντα με το χαμόγελο και την καλή ψυχή τους να δώσουν αγάπη κι ό,τι είχαν να φιλέψουν τον κόσμο ή τους περαστικούς που περνούσαν από το κατώφλι τους. Ένα σταφύλι απ' το φραγκιάτο, δυο καρύδια, μια χούφτα αμύγδαλα, μια χεριά σκολίμπρια ή ροδίκια, μια σφήνα τυρί ή μια κουταλιά σαλαμούρα απάνου σε μια φέτα ζυμωτό ψωμί. Ό,τι είχε το σπίτι και ο μικρός τους κήπος γύρω απ' αυτό. Ένας φίλος μου, συνταξιούχος της ΔΕΗ, μου είπε ότι μάλωναν τρεις γιαγιάδες για το ποια θα πρωτοφιλέψει ένα συνεργείο εναεριτών της ΔΕΗ το 1990 που είχε πάει στο Άλατρο να ενώσει σύρματα ηλεκτρικού που είχαν κοπεί απ' την κακοκαιρία. Πάντα φιλόξενοι άνθρωποι.

Έχει όμως κάτι το ξεχωριστό ετούτη η γυναίκα που μιλάει ασταμάτητα τρίβοντας τα αθώα, πολυδουλεμένα χέρια της. Θυμάται καλά, μιλάει σωστά τα ελληνικά και φτιάχνει στο άψε σβήσε και στιχάκια. Όταν την ρώτησα πότε γεννήθηκε, μου είπε: «Δεν ξέρω πότε γεννήθηκα αλλά είμαι 97 χρονώνε. Κάμε εσύ την αφαίρεση!»

Ήταν κι ο γιος της ο Πέτρος εκεί που την έχει τώρα μαζί με τον αδερφό του τον Γιώργο σαν φυλαχτό, σαν το μικρό του παιδί και μου είπε για τη ζωή στο Άλατρο, τις δυσκολίες και την περήφανη φτώχεια. Πυρωμάδες και ζούπα, λάχανα και λαδάκι.

«Το σκολειό μας το έφτιαξε ο Τσαρλαμπάς ο Μάρκος», μου είπε η Αλτάνη. «Είμαστε 39 παιδιά στο σκολειό(!), μα το χωριό τότενες είχε παραπάνου από 250 άτομα. Τώρα 2-3 ψυχές. Πήγα στην πρώτη δημοτικού αλλά με φωνάζανε να πάω να βοηθήσω στα ζώα γιατί ήμουν α άξα (άξια) κι έτσι έμεινα κούτσουρο από γράμματα αλλά τη ζωή τηνε ξέρω. Δάσκαλο είχαμε τον Βασίλη από το Ξερόμερο. Ήτανε καλός δάσκαλος αλλά δεν ήταν άγιο κορμί γιατί μου έβγανε την τσίπα και μου τράβαγε τις κοτσίδες. Μ' έκανε να κλαίω. Του έκαμε παρατήρηση η μάνα μου και της είπε, “ζηλεύω τις κοτσίδες της, θεια, γι' αυτό τις τραβάω”. Κι εγώ ήμουν επτά χρονώνε παιδί με κάτι κοτσίδες μέχρι πίσω που τις έλουζα στη βρύση και τις έπλεκα τραγουδώντας».

Θυμήθηκε πολλά η Αλτάνη, ακόμα και το τηλέφωνο που αν δεν ήταν κομμένη η γραμμή από κάνα πεσμένο κλώνο, λειτουργούσε με μανιατό. Αυτό που γύριζε με το χέρι σαν τον μύλο του καφέ για να μιλήσει με τον γιο της τον Πέτρο που ζει στον Καναδά ή με τον Γιώργο που ζει στην Αθήνα.

Αχ, γιαγιά, σεβαστή μου Αλτάνη, με το θάρρος και το πείσμα σου! Πάλεψες γι' αυτό που θεωρούσες δίκαιο! Σε συνέλαβε ο χωροφύλακας γιατί μπήκες μπροστά να υπερασπιστείς τη βρύση του χωριού! Το νερό του χωριού! Σας πήγανε στη Λευκάδα στα κρατητήρια, εσένα και την αδερφή σου τη Βασιλική, και την επομένη στα Γιάννενα για έκτακτο στρατοδικείο!!! Βρήκαν δυο γυναίκες που έκαναν εγκλήματα! Δικάστηκαν δύο μήνες φυλακή και τις πήγαν στον Ακράιο. Έμειναν όμως ένα μήνα στη φυλακή με την αδερφή της τη Βασιλική που έγραφε στους τοίχους του κελιού στίχους διαμαρτυρίας. Εσύ έλεγες, η Βασιλική έγραφε «γιατί ήξερε δυο κολλυβογράμματα παραπάνω», με συμπλήρωσε! «Ξέρεις τι θα πει ένα μήνα στον Ακράιο;» με ρώτησε. «Κόλαση. Και να 'χεις αφήκει και φαμελιά πίσω. Στον ένα μήνα επισκέφτηκε τα Γιάννενα ο Παπαδόπουλος με τους άλλους, Μακαρέζο και Παττακό, κι είπανε ότι έδωσε χάρη. Ανοίξανε την πόρτα και βγήκαμε να φύγουμε αλλά μας είπανε “να μείνετε στον δρόμο γιατί έχετε ωραίες φορεσιές και θα είναι ωραία η φιγούρα για τον αρχηγό!”». Απίστευτο. Έβγαλε εκεί που πίναμε καφέ κι ένα σιγάκι, η Αλτάνη, για τον Παπαδόπουλο και τη φορεσιά.

Ο νους της όμως τρέχει πλάι στα γεγονότα. «Ήρτανε –που λες– κάτι χωροφύλακες που μας σκιαζόντανε κιόλας γιατί εμείς είμαστε σαν τα αγρίμια. Γιατί ζούμε με δαύτα και τους μοιάζουμε. Βάνω τσι φωνές κι ο Αντρέας ο Καταραχιάς βουτάει την καμπάνα και τη βαράει μέχρι να τον σταματήσουνε. Ορμάει κι η αδερφή μου η Βασιλική –Θεός σχωρέστηνε που 'χει έξι παιδιά να της ζήσουνε– και της φωνάζω “βούτα του το καπέλο, μωρή, να μην

έχει εξουσία”. Λέγανε ότι άμα ο αστυνομικός δεν φοράει καπέλο δεν έχει εξουσία... Ήρτε κι η Βασίλω του Πάνου του Γιαννιά, η Λάμπρω του Ράνκου κι άλλες. Εμένα μου είχανε φορέσει χεροπέδες και με κρατάανε τρεις από δαύτους. Πρόεδρος στο χωριό ήταν θυμάμαι ο Μαρίνος».

Την ρώτησα αν έκαμε εμβόλιο για τον κορωνοϊό. «Δεν έχω κάμει βατσίνα ποτέ μου και δεν έχω πει φάρμακα. Μέχρι που γέννησα δεν είχα φάει ούτε κρέας, μέχρι τα είκοσί μου που έκαμα τον Πέτρο». «Και πώς γέννησες, θεια-Αλτάνη. Ήρθε μαμή ή κατέβηκες σε γιατρό», ρώτησα. «Χαχα, τι λες, μωρέ κακομοίρη. Είμαστε με τη μάνα μου ψηλά στ’ αλώνια για δουλειές και πόνεσε η κοιλιά μου. “Μάνα, λέω, πάω σπίτι”. “Σύρε, μου λέει, κι έρχομαι”. Μέχρι να φτάσω, ο Πέτρος κατέβαινε κι όπως έκατσα βγήκε μ’ ένα σκούζιμο. Ακούει μια γειτόνισσα που ήτανε στον κήπο της, η μάνα του Αντώνη του Σολδάτου και βάνει τσι φωνές. Έρχεται μια ξένη που ζητιάνευε στο χωριό που βρέθηκε εκεί γύρω και δεν ξέρω τι μο ’καμε αλλά ο Πέτρος βγήκε κι έζησε μια χαρά, να ’ναι καλά. Εκείνη τη μέρα μου βράσανε αυγά να φάω που μέχρι τότε δεν τα δοκίμαζα, για να κατεβάσω, λέει, γάλα. Εγώ λάχανα ήθελα, λίγο λάδι, τυράκι και ψωμί όπως σου είπα. Έτσι περνάω και τώρα και μου φαίνεται ότι είναι καλύτερα από αυτά που βλέπω να τρώνε στην τηλεόραση μέσα στα χαρτοκούτια. Τώρα ο κόσμος άλλαξε αλλά δε φελάει. Δεν έχει αισθήματα και φιλότιμο. Όλη μέρα έχει στα χέρια εκείνο το δαίμονα με τα κουμπιά».

Έχει σόι που... σπάει κοντέρ η Αλτάνη. Ο παππούλης της ο Πά-

νος ο Παλιοπάνος έζησε 117 χρόνια κι η βαβά της η Βενετσάνα 116. Νουνός της ήταν ο Γιάννης Κατωπόδης-Ζωγκογιάννης που ήρθε από την Αμερική και ζήτησε απ' τον πατέρα της να την βαφτίσει. «Και πώς σου έδωσε αυτό το όνομα», την ρωτάω. «Δεν ξέρω, δεν μπορώ να ξέρω», μου απαντάει. «Μου 'πανε ότι όταν ο παπάς έβαλε το χέρι του στο κεφαλάκι μου και είπε “Προσκάλεσε την δούλη σου...” ο νουνός μου είπε Αλτάνη κι άρχισε ο καβγάς. Έμειναν οι δικοί μου με το στόμα ανοιχτό αλλά δεν είπαν τίποτα. Όμως ο παπάς είπε, “δεν το δέχομαι το όνομα, δεν γιορτάζει”, αλλά ο νουνός επέμεινε κι έτσι έμεινα μ' αυτό το όνομα. Δεν ξέρω τι θα πει. Αλτάνη με βγάλανε κι έτσι με φωνάζουνε όλοι».

Ιστορικά σύμβολα για το Άλατρο, χτισμένο στα 550 μέτρα, ο πλάτανος που ήταν κάποτε θεόρατος στο κέντρο του χωριού, η βρύση με άμπουλα το νερό και το σχολείο. «Θα θέλαμε πολύ να αναδειχτούν αυτά τα μνημεία που μας ακολουθούνε όπου βρεθούμε», μου είπε ο γιος της ο Πέτρος.

Για το σχολείο του Αλάτρου γίνεται αναφορά το 1822 με πρώτο δάσκαλο τον Θωμά Αναγνώστη. Δεν είναι τυχαίο ότι στο Άλατρο υπήρχαν πάνω από 12 εκκλησίες, ειρηνοδικείο, συμβολαιογραφείο κι άλλες υπηρεσίες. Μου είχε κάνει πάντως ιδιαίτερη εντύπωση όταν πριν είκοσι χρόνια επισκέφτηκα το χωριό και πήγα να δω ονόματα στους σταυρούς του νεκροταφείου. Οι σταυροί στα νεκροταφεία είναι η ταυτότητα του κάθε χωριού. Τα επισκέπτομαι συχνά για να μαθαίνω απ' τους πεθαμένους τη διαδρομή του κάθε χωριού. Υπήρχαν πολλά επίθετα που τώρα δεν συναντάμε πλέον στη Λευκάδα ή πολύ μεμονωμένα. Οι

εκκλησίες που μου τις είπε μία μία η Αλτάνη είναι, Υπαπαντή, Ανάληψη, Αϊ-Νικόλας, Αϊ-Γιάννης Χρυσόστομος, Θεοτόκος, Αγία Μαρίνα, Άγιος Κωνσταντίνος, Άγιοι Απόστολοι. Αλλά και πολλά ξωκκλήσια που όμως χρειάζονται ιδιαίτερη προσοχή και συντήρηση γιατί είναι πολύ παλιά και είναι γεμάτα αιογραφίες, μπορεί σπάνιες, μπορεί κι από ανώνυμους ζωγράφους, ακόμη κι από βοσκούς που κούρνιαζαν σε μια καταιγίδα, γιατί εκεί στα ψηλάματα μπορεί να ρίχνει ψιχάλες κάθε απόγιομα.

Έκαμε κι άλλη «στάση ζωής» η Αλτάνη. Στις αλυκές.

Ο κυρ-Πάνος ο Βουκελάτος θυμάται με συγκίνηση μεγάλη την Αλτάνη και τις άλλες βέβαια Λευκαδίτισσες στις αλυκές όπου ήταν διευθυντής.

«Θυμάμαι την Αλτάνη απ' τ' Άλατρο μια λεβεντογυναίκα με κορμοστασιά σαν άγαλμα... Ήταν μαζί με τις άλλες γυναίκες και κοπέλες κι έδιναν τη ζωή τους για να κουβαλήσουν όσο περισσότερο αλάτι μπορούσαν. Ξυπόλυτες μέσα στην αρμύρα, με γαλότσες γεμάτες λάσπες και αλάτια, με το αλάτι κολλημένο στο πρόσωπό τους, σαν να 'ναι κέρινες μάσκες» (αντιγράφω από συνέντευξή του στον Θ. Γεωργάκη).

Ρώτησα την Αλτάνη για τις αλυκές και μου λέει: «Στις αλυκές, στου Καρυώτη, ήταν μια τυραννία αλλά χρειάζομαστε δυο δεκάρες. Πληρωνόμαστε με τους σωρούς που ήταν ανά χωριό. Μας πλήρωναν 6 δραχμές το σωρό κι έτσι τα λεφτά ήταν πολύ λίγα. Ένας σωρός 25 ζεμπίλια. Εμείς οι γυναίκες είμαστε οχτώ με 2-3 άντρες επικεφαλής. Δεν ειδικάανε αυτά για τις ανάγκες της οικογένειας. Ζητάγαμε περισσότερους σωρούς να δουλέψουμε, δεν

ζητάγαμε αύξηση. Δεν μας δίνανε. Κι ένα πρωί είπα στις γυναίκες, “τι κάθεστε, μωρές π@@τ@νες, και κοροϊδεύομαστε ούλες. Εμπρός, έξω απ’ τη δουλειά. Αν δεν μας αυξήσουν τους σωρούς, δεν δουλεύουμε καθόλου”. Αυτό κι έγινε. Ήρθε εκεί ο αστυνόμος, που τον λέγαμε κοροϊδευτικά Κουτσόγιωργα, γιατί τον λέγανε Γιώργο και κούτσαινε, κι ο διευθυντής αλλά αρνήθηκαν. Άρνηση αυτοί, άρνηση κι εμείς για δουλειά. Στο τέλος μας έδωκαν παραπάνου σωρούς. Κερδίσαμε με αγώνα. Ήτανε πολλές γυναίκες και τσούπρες από διάφορα χωριά αλλά όλες μ’ ακούανε». «Και πού μένατε τα βράδια», τη ρωτάω. «Πού θέλεις να μέναμε. Πουθενά. Έτσι ξεθεωμένες που ’μαστε, ακουμπάαμε σε μια ελιά και κοκκαλώναμε μέχρι να ακούσουμε το πρώτο κοκόρι. Μεσ τα λιοστάσια πλαέναμε, με ’κνα σκουτί απ’ κάτου. Ούτε τα φίδια δε μας ’νοχλάανε. Είμαστε παστωμένες με τ’ αλάτι φαίνεται και τους πέφταμε λύσσα. Πάντως έτσι κι αλλιώς όλο και κάτι βοηθούσε αυτό

το μεροκάματο στο σπίτι. Το είχαμε ανάγκη και κόψιμο που λένε».

Με τον ίδιο καημό για το Άλατρο μου μίλησε κι ένας φίλος μου, ο Ηρακλής Μαυροκέφαλος, όταν τον ρώτησα για την Αλτάνη και το Άλατρο. Χείμαρρος σωστός ο Ηρακλής για το χωριό του. Για τα γεννήματα που κάνανε, για το αητάρισμα των χωριανών στα στάρια και τα αλωνίσματα, για τις σεμπριές και τον μάγ-γανο του λιναριού που ακουγόταν σ' όλη τη χαράδρα, για τα κανί-σκια που πήγαιναν για το καλό στους συγγενείς...

Κήποι, με νερά που τρέχανε, τυριά και τσαντίλες γιομάτες να στραγγίζουν κάθε πρωί έξω από κάθε σπίτι, τραγούδια στα λιο-στάσα και στους κήπους, παιδιά, πολλά παιδιά να σκλιμιδεύουνε για τα μαντριά και τα βελάσματα. Για μια όμορφη ζωή που είχε ένδοξο παρελθόν, μπορεί και μέλλον, ποιος να ξέρει. «Αν μας φτιάξουν έναν σωστό δρόμο από τα Χαραδιάτικα-Άλατρο-Αϊ-Λιο, θα δείτε πράματα και δεν θα πιστεύετε», είπε ο Ηρακλής. «Το Άλατρο είναι το στεφάνι του νησιού, θα γίνει περιζήτητο. Γιατί έχουμε καλό κλίμα και πολλά νερά, φρούτα, καρπούς, πα-ράδοση που δεν την χαλάμε. Είμαστε και καλοί άνθρωποι». Φαί-νεται και στο βλέμμα της γιαγιάς Αλτάνης.

Με καμάρι, σβέλτη, ξυπόλυτη πάνω σ' ένα χαλάκι στη βερά-ντα βγήκε να μ' αποχαιρετήσει και να μου δώσει ένα ποτήρι νερό Αλατρίτικο, «να δεις τι νερό μας πήρανε, μόσκο».

Σ' ευχαριστώ πολύ, σεβαστή μου γιαγιά Αλτάνη. Να 'σαι πάντα καλά και μακάρι να ζήσεις πολλά χρόνια κι ας αλλάζουν τα πράμα-τα γύρω μας. Έτσι κι αλλιώς εσύ θα είσαι πάντα μπροστάρισα...